

Mission som lämnar spår

Under 1100-talet anlades katolska kloster längs den norska kusten där det redan fanns handelsstationer. Här bytte handelsvaror ägare; päls och skinn till handlarna, silver till samerna. Silver med Mariamonogram, där M stod för Jungfru Maria, användes som betalningsmedel men gav också samerna skydd. Tron på den katolska Maria var ingen främmande tanke – i den samiska religionen fanns redan gudinnor som skyddade familjen. I vissa områden slogs Jungfru Maria och gudinnan Sáráhká samman. Det begränsade katolska uppdraget satte dock inga djupa spår, men det kunde leda till omvändelse av enskilda människor. Margareta från Jämtland arbetade redan under 1300-talet för att evangeliet skulle förkunnas bland hennes landsmän.

På 1600-talet gjorde den lutherska kyrkan och den svenska kungamakten gemensam sak: kyrkan påbörjade ett mer systematiskt arbete för att omvandla samerna och staten etablerade domstolar och marknadsplatser i anslutning till kyrkobygget, kyrkan fokuserade på att predika och döpa människor. . Skolor där barn fick lära sig kristendom blev ytterligare ett sätt att få samerna att överge sin egen religion. Kyrkans verksamhet var koncentrerad till vintermånaderna när de var i skogslandet, nära marknadsplatserna. Då kunde prästerna nå många, skogssamer och fjällsamer.

På 1700-talet, framför allt i Sápmi på norska sidan, började ett nytt skede i uppdraget. Den pietistiska rörelsen fick sitt genombrott med missionären Thomas von Westen som centralgestalt. Om de tidigare hade nöjt sig med att samerna döpte

sina barn, lyssnade på predikningar och begravde sina döda, krävde de nu en inre omvändelse av den enskilda människan. Missionären von Westen startade en uppsökande verksamhet och kopplade samman samer som redan hade omvänt sig. Han använde dem för att få så mycket kunskap som möjligt om den gamla religionen. Han kontaktade dem som ännu inte var omvända och började intensiv undervisning. Personerna lämnades inte ensamma och till slut hade han brutit ner dem mentalt. Sedan gick han i samtal med dem, där de erkände sina fel. Efter att ha lämnat dem i vånda, för att begrunda deras synder, tackade många honom för att han räddade dem från djävulens frestelser.

I mitten av 1800-talet svepte den laestadianska väckelsen över de norra delarna av Sápmi. Många rycktes med av Laestadius predikningar. Väckelsen innebar på många sätt slutet för den samiska religionen, slutet på trumtiden.

För samerna på Kolahalvön och i dagens ryska Karelen såg mötet med kyrkan något annorlunda ut. Den första kontakten med den östortodoxa kyrkan kom genom de kristna nybyggarna från Novogord som bosatte sig på Kolahalvön och fördrev samerna. När den rysk-ortodoxa kyrkan grundades på 1500-talet började en aktiv mission. Under 1500- och 1600-talen fanns tio kyrkor på Kolahalvön. De utgjorde inte bara en kyrklig, utan också en administrativ och ekonomisk makt. Munkarna bodde bland samerna och lärde sig språket. De förkastade inte den samiska religionen utan använde den i sitt omvändelsearbete. Vid mitten av 1700-talet var nästan alla samer på Kola döpta och bekände sig till kristendomen.